

## A LÍRA HALÁLA.

**T**ÖRTÉNETI korszakokat legélesebben az ízlésformák különbözősége választ el. A világnézeti változásokkal együttjár az ízlés átalakulása; kettős hatásuk teszi azután lehetővé a nyersebb és erőszakosabb politikai változásokat. Ismeretes, hogy a 18. század utolsó negyedében a polgári ízlés már fokozatosan átítatta a lelkeket és a francia forradalom ezt a lappangó folyamatot fejezte be, politikai hatóerőkké alakítva a tetszetős új eszméket és hangulatokat. Azóta, mondhatnók a világháború végéig, a polgári szellem és ízlés szuggesztíója érvényesült a kultúra minden megnyilvánulásában. Magasabb és alacsonyabb osztályok egyaránt hatalmába kerültek. Az arisztokráciával elfeledtette régibb ideáljait, feláldoztatta társadalmi súlyát, megzavarta benne a természetes különállás hajlamát. Elérte, hogy irányadó szerep helyett ízlés- és életformákban az átlaghoz hasonult, szabadulni próbált osztálytulajdonosságaitól és magáévá fogadta a lelkületétől idegen polgári szentimentalizmust. Az arisztokrácia elpolgáriasodott; ez okozta hanyatlását és válságát. A munkást a polgárszemlélet és idegzet érezte szükségszerűen lázadónak; a parasztot a polgárlélek vetkőztette ki eredeti realitásából és tette meg mithikus hősnék. Rousseautól az őserőt hirdetőikig a parasztért és egyszerű életéért rajongók hosszú sora egy dologról tett feltétlen bizonyosságot: ők ismerik legkevésbé bálványukat. Exotikus érdeklődés és nosztalgia szülte elveiket, nem a szerető megértés. Közben a szentimentális, demokratikus, humanitárius ábrándok ködében ijesztő tökéletességüvé fejlődött a kapitalizmus szervezete, hogy napjainkban mint amerikanizmus végső pusztulással fenyegetse az európai kultúrát és ízlést.

A polgári világnézet ma válságba jutott; változatlanok hitt elvei üresen, tartalmatlanul úszkálnak lelkünkben, szavak csupán, értelmüket veszített, szikkadt hangulatú, kihűlt szavak. És velük hülnek, korhadnak, válnak pusztá konvenciókká ízlésformuláink is.

A múlt század mint politikában, úgy ízlésben is a polgáriság korszaka volt. A romanticizmusban fejeződött ki leghívebben a polgári szellem és a romantikus ízlés minden látszólagos változás ellenére töretlenül uralkodott napjainkig. Árnyalatok változhattak, az ízlésbázis ugyanaz maradt. Ma már tisztán látjuk a realizmus és naturalizmus és a századvégi romantikaellenes költőiskolák alapján romantikus jellegét. A romantikus teóriák egy évszázad iskolázottságán keresztül vérünkbe szívódtak fel, ösztönös érzésekké, közvetlen tetszésé, spontán reagálássá finomodtak. Esztétikai értékeléseink és ítéleteink, de már kiválólagó szempontjaink is, az, hogy magában az irodalomban és egy-egy munkában mit érzünk fontosnak, becsesnek, akaratlan magunkátadása egyes élményeknek, másoknak közömbös elutasítása, érdeklődésbeállítottságunk, látásunk és színvakságunk mind romantikus alapérzésen nyugszik, amely már természetünké vált. Ám a romantikus ízlésforma minden megszokottsága ellenére nem abszolút és nem örök lelki habitus. Az ízlés változhat, az ízlés

változtatható. Azt szokták mondani, az elméletek nem érintik a tetszés mozzanatát, amelyet az örökérvényű szép szinte akaratum ellenére és tudatum alatt, mindig egyformán vált ki belőlünk. Valójában tetszésünk szétporladt és magunkba szívott gondolatsoroknak engedelmeskedik, régi teóriák foszlányaiból táplálkozik; önkéntelen irányzódásunk hajdani keresések eredménye. Közvetlen odafordulásunk régi tudatos kiválasztások emléket őrzi, legöszönősebben látszó élményünk is intellektuális megfontolások üledéke. Idegrendszerünk csak az iránt érzékeny, amire évtizedes szoktatás a figyelmünket ráirányította. Az izlés megszokottá vált felfedezés, mindennapossá lett csoda; változása az értékelés hangsúlyának eltolódásán alapul. Ami az egyik korszakban homályban volt, a következőben éles megvilágításba kerülhet, egy nemzedék jelentéktelen művészeti problémája utódaikban stílussteremtő erőre kaphat. Szépségek, amelyek beragyogták a lelkeket, közömbösekké fakulnak, üresnek, szintelennek, vagy mesterkéltnek, torznak, dagályosnak érzett formák egyszerre megneimesednek, rejtett varázsuk magátólértetőően és természetesen ömlik át a lelkekbe. A kiapadt régiek helyett új képzetek termik az ihletadó ért.

Az izléshullámozás jellemző példája az antik kor szerepe az európai szellem történetében. Bágyadt távoli emlékből olykor képzet- és gondolatnyűgöző hatalommá született újra, diadalmas és eleven hagyománnyá, és nemzetek mámorosodtak kinceitől. Majd a láng kilobbant, a rajongott költők tisztelt nevekként maradtak vissza. Nem a nagyságuk, csupán izlést irányító hatásuk változott; az életből visszatértek a könyvtárakba. Ma is valahogy így vagyunk a klasszikus ókor íróival; szobrok számunkra és nem jóbarátok többé.

Az izlésváltás periodusa mindig izgalmasan érdekes. Lelkünk hasztalan próbál melegedni kihűlő érzelmeknél. Gondolatok, amelyek lázba hozták, elkopnak, az izlés biztos alapja meginog. Tanácstalan, kapkodó, céltalan a tetszésünk; nem merünk ítélni és nincsenek tételeink. Kényelmesen és ijedten ragaszkodunk a megszokotthoz, amelynek elmúlását pedig semmi sem akadályozhatja meg. Válságérzés szorongatja a torkunkat, de halasztgatjuk a leszámolást. Így őrizzük ma görcsösen a romantika sorvadó izlésfogalmait, elmúlt gyönyörök emléket, amelyek holt teherként bénítják már csak a lemető lendületet. Korunk szellemi válságát a romantikus izlés, hangulat, ítékezés, világnézet haldoklása okozza minden területen. Vegyük szemügyre most a romantika legsajátosabbnak és legerősebbnek vélt műfaját: a lírát.

A líra meghal — gyakran merült fel ez a panasz az utóbbi időkben és az elparentálók korunk anyagiasságát, technicizmusát, vágatató élettempóját emgették magyarázatul. Máskép áll a helyzet. Ami meghal, nem a líra, csak amit ma lírának érzünk, azok a képzetek pusztulnak lassan el, amelyeket a romantikus elmélet és költők szuggesztív hatása alatt a költészethez fűzünk. A versélmények egyoldalú romantikus izlésformából sarjadtak a tizenkilencedik század folyamán egész a legújabb időkig. Ezért volt, hogy a legfogékonyabb lelkek is érdektelenül, csupán irodalomtörténeti kíváncsisággal, a belelés minden lehetősége nélkül állottak szemben századok lírai termésével, amely nem felelt meg a romantikus követelményeknek. A humanista költészetet, vagy a 17. és 18. század didaktikus és bukolikus líráját elkerülhetetlenül mesterkéltnek, hazugnak érezték és érezzük mi is, a romanticizmus önkéntelen foglyai. Grotosztalányként merült fel a tény, hogy ezek a számunkra oly unalmas és élvezhetetlen darabok valamikor a legközvetlenebb lírai emóciókat adták meg a kortársaknak, titokzatos hatások áradtak belőlük, melyeket még megsejteni is

alig tudunk. Az irodalomtörténet úgy segített magán, hogy kitért a probléma elől. A líraiság diadalra jutott új formáját megtette egyetlennek, a multban megkereste a sohasem hiányzó előzőket, a rokonszendüléseket és azt tanította, hogy a líra tisztavízű patakját el-elyelte ugyan és néha hosszú időre a szirtes, kopár föld, de a mélyben is biztosan sietett a romantika széles folyóágya felé. «Igazi» költészet csak egyféle volt, a többi eltévelyedés, az ízlés kisiklása, hanyatlás. Minden irodalomnak megvolt a maga sokáig mellőzött és végre elégtételt kapott Ronsard-ja; és amíg a kézikönyvek méltatlankodva panasztáltak a «ferde ízlésű» korok vakságát, közönyét a nagy tehetségek iránt, alig vette észre valaki a jelen igazságtalanságát a másfajta tehetségekkel szemben. A romantikus irodalomtudomány büszke programja, a mindent megértés így tört meg a stílusbéklyó terhe alatt.

A romanticizmus stíluskényszerével uralomra juttatott egy sereg lírai értéket, amelyek gyakran szöges ellentétben állottak megelőző ízlésirányok eszményeivel. Ilyen elsősorban a költő feltétlen előtérbehelyezése. A romantikus versben mindig a versíró, az én, a szubjektum a fontos, akiben a világ tükröződik, aki önmagát feltárja. A líra mult századi egész fejlődésén végigfut ez a motívum. A szorosabb értelemben vett romantikus periodusban a költő = vátesz, nemzetének a kinyilatkoztatást nyújtó politikai tanítója, magasabbrendű vezér, aki isteni hivatást tölt be népe életében. Ettől a demokratikus-romantikus képzettől egyenesen halad az út a legszemélyesebb élményeit naiv büszkeséggel versbe öntő, majd az énjében a különöst, a kiváltságos érzéseket, a ritkát felkutató és végül önmagában a kozmoszt felfedező költőig. A Költő egyre jobban magába gubózik, lelke titokzatos, fájó virág, amit csak megtéphet az élet. Magasabbrendű és így sorsa a mártíromság, a szenvedés. Mindent önmagából merít, ismeretlen mélységekből felhozott kincsei kiapadhatatlanok.

A költői én nagyranövésével kapcsolatos volt a költői téma fokozatos szubjektíválódása. A költőt a valóságból csak önmaga érdekelte és önmagából csak az érzelmek. A válogatás és erőfeszítés nélküli megnyilatkozás lett az ideál, a «gyónás», a «vallomás», a magafeltépés, az ösztönélet leplezetlen bemutatása, az «őszinteség». Kialakult a gondolati és érzelmi líra mesterkéltn megkülönböztetése, a gondolatot menthetetlenül nehézkesnek, költőietlennek érezték, az érzéseket érdekesnek, elevennek és par excellence lírainak. Az érzelmek köre azonban a közhit ellenére nagyon szűk és a szubjektív lírának szükség-szerűen rövid idő alatt ki kellett futnia pályáját. Egy évszázad elég volt, hogy a romantikus lírai forma önmaga karrikaturájához és csodjéhez jusson el, az eredetiséget felváltsa az eredetieskedés, az egyéniségkultuszt az egyéniségimádat, a formai szabadságot az anarchia. Az érzelmek elaprózódtak, a vers belső méretei összezsugorodtak, a költőknek nincsen mondanivalójuk; a magamemutatás bátor gesztusa a régi, de milyen szegényes, érdektelen lelkivilágot tárnak fel vele. Nálunk Ady volt az utolsó, aki hallatlan egyéni tehetségével egy hanyatló irodalmi tradíciót a kezdet magasába, Vörösmarty mellé emelt; de az egyes versek mámorító illatán keresztül lehetetlen nem éreznünk a műfaj rothadását. Az Ady elleni szűklátókörű támadások különben ennek a romlásnak megemzéséből és persze teljes félreértéséből keletkeztek; egyéni amoralitásról, nemzetietlenségről és más meg nem érdemelt vádakról beszéltek és Petőfit állították oda egészséges ellenképnek, akinek költészetében pedig először ütköztek ki világosan az ízlésválság jelei. A ma költészete az egyéni élményeket végsőkig kifacsarta; új hatás ezekből már alig buggyanhat. Az úgynevezett

kollektív lírának sincs semmi köze a kollektivitáshoz (amely különben teljesen határozatlan fogalom), benne is csak az én ágaskodik nevetségesen és tehetetlenül, szárnyaszegetten próbálgatva a régi repülést. Az új egyszerűség és népiesség nálunk feltűnő verselői meg-megüthetnek egy hűrt a lelkünkben; a líra sorsában alig van szerepük.

Az én hypertrophiájából magyarázható a versformák széthullása is, amely a líra mult századi fejlődésének végső állomása volt. A romantikus ízlés ugyan megteremtette a maga formaelméletét és újabb irányiban a «hogyan»-nak egyenesen döntő jelentőséget adott a «mit» fölött; de öntudatlan törekvéseivel és ösztöneivel mégis csak formaörlő munkát végzett. A formai motívumok, amelyeket lírateremtőkként kiemelt, másodlagosak voltak, a vers ornamentikájához és nem struktúrájához tartoztak. Gazdag és friss képek, újcsgengésű szavak, frappáló jelzők, a szavak muzsikája számunkra is ez ízlés hatása alatt a jó vers követelményei. A klasszikus, a humanista, a barokk líra képsablónokat használt fel, nem a szavak, hanem a syntaxis eredetiségét, merészségét kereste. A sok mithologikus utalás értelme a szavakat közös, ismert alakra hozni. Az ismertség adta meg a szóhatást, a ráemlékezés megkeletése, a feltámadó asszociatív játék gyönyörködtetett. S megadta a régiek szemében a vers elengedhetetlen kellékét: a leküzdendő nehézséget. Könnyű a váratlan jelzővel megbolygatni az olvasó idegzetét, nehéz a megszokott szavakból kirobbantani a költői hatást. Muzsika helyett fogalmi játék idézte a gráciákat, súlyos gondolatok lebegtek pehelykönnyűen a rátalált kifejezésben. A nagy versek egy-egy zsúfolt sorában több energia lappangott, mint terjedelmes romantikus tirádákban.

A formaakcidentiák tisztelete csak azért volt lehetséges, mert a romantikus költő jelentékenyebbnek érezte magát, mint művét, érzelmi életének átélt hullámzását fontosabbnak, mint a kész alkotást, az ihletet szebbnek, mint a verset. «Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolgál» — büszkélkedett Ady. A költő titáni (de sajnos, legtöbbször csak titánkodó) lelke nem ismerhetett el külső formai kényszert, indulatait nyersen öntötte szavakba, a megnyilatkozás őrző vágyának minden más célt alárendelt, hogy magát megmutassa, eldobálta, amit akadálynak, feleslegesnek érzett és ami a lényeg volt. Mert a költő nem ott kezdődik, ahol érez és nem ott, ahol jól-rosszul kifejezi magát, hanem ahol az egyetlen lehetséges kifejezést találja meg, válogatva és tudatos gátat emelve lelke túláradásának. A költészet techné, mesterség. A költőt a vers teszi költővé, nem a költőisége. Baudelaire nagyobb költő, mint a vele eléggé rokon lelkületű Verlaine; mert volt ereje határozott konturokba szorítani élménygazdagságát, amely a verlainei versekben sejtelmes hangulatokban olvad fel. Erő, bátorság és biztos művészi érzék kellett ehhez a diadalmas áldozathoz.

A romantikus század költője önmagát tisztelte, a régi költő a témáját. Szubjektív és objektív líra — így jellemezhetnők a kétféle beállítottságból születő költészetet.<sup>1</sup> A szubjektív lírikus belső kényszerből írt, élményei sodrának engedett, az objektív lírikus nagyon gyakran külső kényszerből, felszólításra, az alkalomszerűséghez alkalmazkodva. Az ódák, alkalmi költemények, didaktikus versek stb. nagy tömege típikusan jellemző a régi költészetre. A költő

<sup>1</sup> Természetes, hogy mindezekben a megkülönböztetésekben *típusok* szembenállásáról van szó, amelyek történetileg nem mindig valósultak meg a legtisztabban. Választóvonalnak a polgári szellem végső diadalát vesszük a francia forradalomban, bár a tizenkilencedik századot megelőzően épen úgy találhatunk romantikus szubjektív hajlandóságú, mint a tizenkilencedik században klasszikus

magától értetődőnek tartotta, hogy feladatot vállal, hogy megrendelést teljesít, akár valóságos megrendelők, akár az események aktualitása készítette az írásra, hogy valósággal pensumot old meg. (Az iskolai versírás általános szokása ugyanebből a lelkiiségből fakadt.) Mint a nagy képzőművészek egyszerre engedelmessékedtek megbízóik ízlésének, a mesteriskolák tradícióinak és a bennük élő ideális képnek, ők is egyforma áhitattal iparkodtak megfelelni alkotásaikban időleges és örök követelményeknek. A subjektív költő számára a lényeges az átélés mozzanata; ez az ő költői munkásságának alphája és omegája. Innen indul ki, a téma csak onnan kezdve és annyiból érdekli, hogy hatott rá. A belső történést akarja kivetíteni a szavakkal és elcsüggedve panaszolja a kifejezés szűrkeségét a kifejezendő lelkiállapottal szemben. Az objektív költő kiinduló pontja az egyéniségétől független verstárgy; lelkét ehhez igyekszik felemelni, iparkodik hozzá hasonulni, érdemessé válni a szolgálatára. Lelkével és szavaival egyaránt szolgál, főpap, aki áldozatot mutat be egy nála magasabbrendű valóságnak. A szolgálat nemcsak a lényegében nagyszerű tárgynak szól, pl. a vallásos áhitatnak, hanem minden tárgynak. Témavoltában rejlik a magasabb principium, amelyet az objektív költő ösztönösen elismer és egy ünnepezt szépségről szóló impromptu-t képességeinek ugyanolyan megfeszítésével, mondanivalójának ugyanolyan komolyan vevésével ír meg, mint egy heroikus ódát. Panaszait sohasem a magakifejezés, mindig a témavisszaadás hiányérzete hívja elő. Nem az élményeit hiszi kimeríthetetlen gazdagnak, hanem az élményeket fakasztó külső valóságot.

Tématisztele a jellemzője az objektív költői beállítottságnak abban az értelemben is, hogy nincs mellőzött, vagy «költőietlen» téma számára. A legszárazabb dologból is szépségeket tud kifacsarni a költő, ha költő; erejét épen a feladat nehézsége méri. Mai érzékünknek egészen szokatlan tárgyak körül születnek hosszú poémák; a költő becsületesen «kidolgozza» anyagát. Témájának szuggesztiója alatt áll és lépten-nyomon fölébekerelkedik a költői mesterség fogásaival. Tudja, hogy a maniere-n fordul meg minden, épít és ékesít, újjáteremt és tökéletesít. Formál a szó legteljesebb értelmében, módosítja, nemesíti a természetet. Nem a felszabadulás kedvéért ír, az ihlet parancsára, hanem tudatos művészi célzattal, az egyéni szeszélytől független műalkotást akarja megvalósítani, amelynek önálló élete van. A kész alkotást épenúgy magánál magasabbrendűnek fogadja el, mint a témát; nem életének egy darabját, nem személyes emlékét jelenti. A klasszikus költő régebbi munkáit csak abból a szemszögből ítéli meg, mennyire közelítették meg a kifejezés ideálját és eszébe sem jut kutatni, mennyiben változtatták, gazdagították az ő lelkivilágát. Nem beszél a maga fejlődéséről, csak műveinek jobb-rosszabb voltáról. A romantikus költőnek mindig a maga sorsa fontos; ezért sohasem tudja munkáit helyesen megítélni. Azt a darabot, amely legerősebben felkavarta lelkét írás közben, amely «fördernd» volt, abszolút értékesnek tartja, bármilyen gyenge is.

A témaadta nehézségeket tetézi mindaz a megkötöttség, amit a külső-belső formával vállal az objektív lírikus. Közvetett hatást keres, «transponálja» az érzéseit, mintegy második hatványon hozza elének bonyolult mondatképletek, hasonlatok, précieux diszítések, fogalmi sűrítések útján. Az indulat nem áradhat közvetlenül és kényelmesen szavakba, lombikokon vonul át,

objektív típusú költőt. Az ő költészetük azonban az *uralkodó* arisztokratikus, illetőleg polgári ízlésforma tagadásából született. Az ellenzékiesség egy formája a hatás alatt állásnak. Hogy a szembehelyeződés milyen eredeti vonásokkal árnyalta költői természetüket, az külön, részletes analízist kívánna.

amelyek tisztítják és felfokozzák erejét. A babonás tiszteletben tartott versszerkezet újabb formáló korlátozója a költői mondanivalónak. A gondolat nemcsak belső dinamikáját követi, hanem kénytelen alkalmazkodni külső tagoláshoz, a ritmus, a rím kényszeréhez. Minden akadály nem sejtett energiaforrás lehet, a szavak váratlan értelmét villanthatja elő, új fényt adhat régi lírai hangulatoknak. Forma és tartalom egybeolvadnak, egymást szolgálják. A költői pátoz megerősödik a formával vállalt küzdelemben; a kürt hangja is szűk csavarmeneten préselődik át, hogy zengővé teljedjen. Az objektív típusú költő, mint Berzsenyi, sohasem érzi a legsúlyosabb versformát sem tehernek vagy a megnyilatkozást gátló külsőségnek, a vers lényegéhez nem tartozónak. A szubjektív lírikusban tudatosan vagy öntudatlanul munkál a verlainéi kérdés: «Oh! qui dira les torts de la Rime?» «felszabadulni» kíván, az eredetiséget a tradicionális formák széttördelésében és nem felhasználásában keresi. Lehántja a vers testéről mindazt, amit hiú disznek érez, nyers szöcsomókban dobja elének élményeit. Így lesz a Költő ízlésének legbelsőbb tendenciáját követve lassankint a Vers gyilkosa.

A nem-romantikus költészettől elválaszthatatlan a virtuozitás, a bravúr fogalma. A költő nem csupán hős, aki küzd a témájával és a kifejezéssel, de főlényes játékos is, aki újra meg újra fölébe kerül minden korlátozásnak. Precízes hajlandóságában, a komplikáltban az egyszerű elbujtató írásmódozárban, körmondatos vagy pointe-s stílusában a játékos kedv szerencsésen ellensúlyozza tárgyának és pátozának komolyságát. A nagy vers épannyira játékos, mint egy kis epigramma; váratlan meglepetéseket rejtenek a sorok, sűrű hasonlatok közt bújócskáznak a mondatok. A romantikus költő mindig kicsit dupe-je a saját szavainak, megittasodik a maga hangjától, könnyen rétorikussá válik. Tulajdonképen gyámoltalan az érzéseivel szemben és vakon bíz az indulatai igazságában. Hiányzik belőle a formai cinizmus, amely oly jellemző társára, aki a legszomorúbb vagy legörvendetesebb hangulat hatása alatt is értékelné tudja a formai szépség követelményeit, válogat a szívhangok között, ellenőrzi az érzelmeit. Mert a formai játék is végeredményben a nagy alapötökrekvés: az énkorlátozás egyik mozzanata és az énhívők riadtan utasítják el maguktól.

Mondottuk, érzületünkbe felszivódott a romantikus költészet-elmélet és természetünkbe vált a romantikus látás. Ám ma már világos jelek mutatják az izlés lassú változását. Egyik érdekes tünete a költőideálok helycseréje. (Nagyon jellemző reánk, kit érzünk magunkhoz közelállónak.) A század elejének fiatalága számára a szimbolizmus Verlaine vagy akár Samain muzsikáját jelentette, ma elsősorban Mallarmé kristályos költészetét, nehéz verseit, amely megannyi intellektuális teherpróba az olvasó számára is. Egy negyedszázaddal előbb elképzelhetetlen lett volna az absztrakt magasságokban járó Valéry nagy népszerűsége. Nem véletlen, hogy az érdeklődés és rokonérzés fókuszába a formaművész és gondolkodó Baudelaire került (és nem a perverz-lélek Baudelaire, akiben még egy nemzedékkel előbb gyönyörködtek) és Rilke mellett Stefan George, Ady mellett Babits. Midőn nemrégiben Spanyolország Gongora halálának háromszázados évfordulóját ünnepelte, esztétikusok és lírikusok lelkesedtek a megvetett «conceptismo» meg a «cultismo» szépségeiért. Modernnek, korszerűnek elevennek vallották ezt a végkép halottnak hitt költészetformát, amelyhez mint ihletforráshoz minden új költőnek vissza kell térnie. Másik tünete és egyben egyik legbiztosabb tényezője az izlésváltásnak: az új irányú irodalomtörténeti és történeti érdeklődés. Olyan korszakok válnak

izgalmasan problematikus, amelyeknek arisztokratikus lelkiségével eddig idegenül és értetlenül állottunk szemben, például a spanyol virágkor, az Edad de Oro, a barokk, a restauráció Angolországa, a francia grand siècle. A főleg német szellemtörténeti kutatások különösen a barokk kultúra értékelésében érték el nagy hatást. Ezekben a vizsgálódásokban nem annyira az eddigi eredmények fontosak, hiszen gyakran csak áleredmények, hanem a problémafelvetés, az «Einstellung», esztétikai érzékünk szoktatása a maitól eltérő izlésformához. Megdolgozzák a módszerükkel vagy frazeológiájukkal egyet nem értő lelket is, fontossá, gondolkodásra érdemessé téve számára addig figyelembe nem vett dolgokat. A fogékonyra tett léleken azután újfajta szépségkívánságok, új meggyőződések és hangulatok hajtanak ki, nyugtalan vágyak új ideálok után.

Az izlésválság mindig a világnézetsválság kísérője. Ma a romantikus csömör együttjár az arisztokratikus izlés újjáéledésével. Mert a korlátok vállalása, a formatisztelet, a játék, az érzelmi túlaradástól, minden szentimentalizmustól irtózás, a mértéktartás, a szolgálat tudata, a tradíciókra ügyelés, az én háttérbeszorítása arisztokratikus vonások életformában és költészetben egyaránt. A kialakuló új líra nagyon valószínűen arisztokratikus lesz ebben a tárgyi értelemben és abban is, hogy egész kevesekhez fog szólni; kiválasztottak szellemi fényűzését szolgálja majd intellektuális szépségeivel. Bár alaptörekvéseiben hasonlítani fog klasszikus elődeihez, mégis megjósolhatatlanul újat és eredetit hoz. Lelki strukturák pontosan sohasem ismétlődnek, megnyilatkozási formák még kevésbé. Talán raffinált egyszerűség, talán soha sem látott pompa fog kivirulni a versben, a romantikus hatások emléke is kiirthatatlanul vibrál majd benne. Rövid jegyzeteinkben nem ezt az ismeretlen arcú új verset fürkészünk (költők dolga életbe hívni), hanem a logikailag megközelíthető régi izlésformát, amely ma friss erővel aktualizálódik és a mult analógiájára a romantikus énlíránál magasabbrendű, értékesebb költészetet ígér.

*Halász Gábor.*

## MÁRCIUSI VONATON.

*Talán csak a nagyváros üzte,  
vagy tavaszvárón lángolt fel üszke,  
vagy sóvárgásom lökte, cibálta  
ki ki a tágas éjtszakába:  
hajrá! a gőzös szállt röpült,  
zöld fények lengtek örökül.  
Érckigyók sziszegve útját állták  
s eléje szórták mérgük nyálát,  
de fészüket a vállóknál széltaposta  
s elringott felettük mint égi posta,  
hídcsapdák odván állalsurrant,  
messze hagyta a pályaudvart,  
hajrá! a gőzös szállt, röpült,  
csillagok lengtek örökül.*